

POSTANOWIENIE

19 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Załucki

na posiedzeniu niejawnym 19 grudnia 2023 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M. Z. i D. Z.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 22 grudnia 2022 r., I ACa 695/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej o rozpoznania;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 5 400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego postanowienia pozwanemu do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Pozwany – Bank S.A. z siedzibą w W. wywiódł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 22 grudnia 2022 r., wydanego w sprawie z powództwa M. Z. i D. Z. o ustalenie i zapłatę.

Potrzebę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący uzasadnił następującymi argumentami:

1. występowaniem istotnego zagadnienia prawnego: Czy w świetle art. 385¹ § 1 k.c. oraz w świetle art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 uznać należy, że postanowienia umowy kredytu denominowanego, które w swojej treści odwołują się do tabel kursów banków, służących przeliczeniu kwoty kredytu w walucie obcej na walutę krajową, a także przeliczeniu wysokości raty kapitałowo-odsetkowej w przypadku wyboru spłaty w walucie krajowej, naruszają interesy konsumenta w sposób rażący, w sytuacji w której (i) konsument został pouczone, że wahania kursów waluty obcej wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej w przypadku spłaty w walucie krajowej, a także w sytuacji w której (ii) poprzez odwołanie do waluty obcej konsument otrzymuje świadczenie ekwiwalentne w postaci niższego oprocentowania kredytu, a (iii) kursy waluty wynikające z tabeli kursów banku nie odbiegają w sposób znaczny od średniego kursu NBP?
2. występowaniem istotnego zagadnienia prawnego: Czy w świetle art. 385¹ § 1 k.c., art. 385² k.c. oraz Dyrektywy 93/13 w razie stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowień umowy zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, przy ocenie możliwości dalszego obowiązywania umowy, w kontekście obiektywnego podejścia oraz wynikającej z wykładni Dyrektywy 93/13 w orzecznictwie TSUE konieczności rozważenia przez sąd potencjalnych skutków upadku umowy dla konsumenta, które mogą przemawiać przeciwko stwierdzeniu upadku umowy, należy wziąć pod uwagę również możliwość, że ewentualne roszczenia konsumenta o zapłatę, mające swoje źródło w upadku umowy, mogą stanowić nadużyciem prawa podmiotowego w myśl art. 5 k.c.?
3. potrzebą wykładni art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 p.b. w zakresie, w jakim zgodnie z pierwszym stanowiskiem wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, co w konsekwencji prowadziłoby do

niezwiązania umową w całości, natomiast zgodnie z drugim stanowiskiem przyjmowanym w najnowszym orzecznictwie modyfikacja umowy polegająca na usunięciu postanowień abuzywnych, nie prowadzi do nieważności (bezskuteczności) umowy w całości, w sytuacji, w której jej dalsze wykonywanie było możliwe, co oznacza, że umowa kredytu nie traci swojej tożsamości jedynie z tego powodu, że świadczenia stron wyrażone są w innej walucie lub też kredyt jest oprocentowany według niższej stopy niż typowo stosowana w obrocie, a zachowana tożsamość umowy po eliminacji klauzul abuzywnych nie może być rozumiana zbyt wąsko.

4. występowaniem istotnego zagadnienia prawnego: *Czy w sytuacji, w której sądy orzekające w sprawie powództwa kredytobiorcy, będącego konsumentem, nie dokonały zbadania uczciwości warunku umownego dotyczącego klauzuli ryzyka walutowego, poprzestając jedynie na zbadaniu uczciwości klauzuli wymiany (przeliczeniowej, odsyłającej do tabeli kursowej banku), dopuszczalne jest, z punktu widzenia zasad proporcjonalności oraz zasady dalszego związania stron umową po wyeliminowaniu z niej nieuczciwych warunków, ustalenie przez sąd upadku umowy w całości, pomimo że skutki abuzywności klauzuli wymiany (przeliczeniowej) są w stosunku do konsumenta ograniczone wyłącznie do odchylenia kursu zastosowanego do przeliczenia kapitału kredytu oraz rat kapitałowo-odsetkowych od kursu rynkowego (czyli obejmują tzw. spread walutowy), natomiast nie odnoszą się do problemu zwiększenia dla konsumenta, wyrażonego w złotych, salda kredytu, mając tym samym z punktu widzenia konsumenta marginalny charakter, a w szczególności, jeśli stwierdzenie upadku umowy w całości byłoby, z punktu widzenia powyższych zasad, niedopuszczalne, to, czy biorąc pod uwagę, że wspomniane skutki abuzywności będą zawsze możliwe matematycznie do określenia i wskazania w określonej kwocie pieniężnej – w czym pomocne mogą być również ustalenia z udziałem biegłych – możliwe jest dokonanie przez sąd stwierdzenia upadku umowy (niezwiązania konsumenta umową) w części, w taki sposób, w jaki nieuczciwość warunku umownego odnosi się do skutków finansowych wykonania umowy względem konsumenta?*

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotne zagadnienie prawne, jako podstawa przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania musi mieć charakter doniosły z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy i nie może być rozwiązane w świetle dotychczasowego orzecznictwa. Jego wyjaśnienie powinno się bowiem przyczynić do rozwoju prawa (zob. np. postanowienia SN: z 26.10.2023 r., I CSK 76/23; 20.10.2023 r., I CSK 1374/23; 3.10.2023 r., I CSK 2591/23; 15.09.2023 r., I CSK 4360/22; 18.08.2023 r., I CSK 4091/22; 2.08.2023 r., I CSK 6585/22; 13.07.2023 r., I CSK 2570/22; 30.05.2023 r., I CSK 5362/22; 24.04.2023 r., I CSK 5428/22).

Analogiczne wymaganie stawia się również potrzebie dokonania wykładni określonego przepisu prawa. W ramach tej przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania należy przedstawić i uargumentować nierozwiązany jeszcze problem lub nieujednoliconą jeszcze rozbieżność orzeczniczą. Jeżeli zaś wykładnia tego przepisu została już dokonana lub ujednolicona, niezbędne jest podanie dodatkowej argumentacji, dlaczego ustalona linia orzecznicza wymaga zmiany (zob. np. postanowienia SN: 25.10.2023 r., I CSK 2989/23; 27.09.2023 r., I CSK 4679/22, 17.08.2023 r., I CSK 5668/22; 2.08.2023 r., I CSK 6585/22; 14.06.2023 r., I CSK 1231/23; 16.03.2023 r., I CSK 4879/22).

W ostatnich latach do Sądu Najwyższego trafiło wiele spraw odnoszących się do problemów prawnych opisanych przez skarżącego. Aktualnie ukształtowała się już bogata linia orzecznicza, uwzględniająca również bogaty dorobek judykatury TSUE. Streścić ją można w następujący sposób:

Udzielanie kredytów denominowanych lub indeksowanych kursem obcej waluty nie jest jako takie wykluczone w systemie prawa polskiego (art. 353¹ k.c., art. 69 p.b.); zob. np. wyrok SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20. W ostatnich latach wiele wątpliwości wzbudziła jednak praktyka uzależniania wysokości faktycznie wypłaconego przez bank kapitału lub kwoty poszczególnych należnych mu rat od tabel kursów walut obowiązujących u danego kredytodawcy. Tabele takie, choć pośrednio uzależnione od rynkowych wahań kursów walut, zostały jednak jednostronnie określone przez bank i nie wskazywano

jasno ani mechanizmu ich ustalania, ani sposobu powiązania tabel ze zmianą kursy waluty. Praktyki takie wywołały wątpliwości w świetle przepisów służących ochronie konsumentów z perspektywy przymiotu jednoznaczności, a także w świetle interesów konsumenta oraz dobrych obyczajów.

Zgodnie z ustalonym sposobem wykładni art. 3851 k.c. postanowienia umowne są badane pod kątem abuzywności według chwili zawarcia umowy. Z tej przyczyny nieistotne w tego typu sprawach jest dalsze postępowanie banku, a w szczególności to, czy rzeczywiście tabela kursów walut obowiązująca w banku udzielającym kredytu sporządzana była w sposób arbitralny. Istotne jest to, że konsument, nie mogąc prześledzić sposobu jej ustalania, nie mógł znać wysokości własnego zobowiązania w sposób pewny. Nietransparentne formułowanie klauzul przelicznikowych obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18).

W orzecznictwie SN ustabilizował się już pogląd, zgodnie z którym klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob.m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22; z 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22; z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1541/22). Do przyjęcia ich abuzywności nie wystarcza zatem ustalenie, że prawa i obowiązki konsumenta zostały ukształtowane w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając interesy konsumenta, dodatkowo bowiem sąd musi stwierdzić okoliczność, że klauzula nie została sformułowana w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 k.c. in fine).

Na ten stan prawny nie wpłynęło również uchwalenie tzw. ustawy antyspreadowej, czyli nowelizacji prawa bankowego z 29 lipca 2011 r. która przyznała kredytobiorcom jedynie dodatkowe uprawnienie do spłacania rat kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej bezpośrednio w tej walucie. Nie znaczy to bowiem, że nałożyła na nich obowiązek zachowania takiej formy spłaty albo że wyłączyła możliwość zgłoszenia roszczeń powstałych na gruncie umów niespełniających wymagań stawianych umowom kredytowym w stosunkach z konsumentami (zob. wyrok SN z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22). Tym bardziej dokonanie przez konsumenta wyboru pomiędzy różnego rodzaju wzorcami umów lub alternatywnymi postanowieniami umownymi oferowanymi przez bank nie stanowi formy indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 3 w związku z § 1 art. 385¹ k.c. (zob. wyroki SN z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

Początkowo w orzecznictwie wystąpiły rozbieżności dotyczące skutków uznania określonych klauzul umownych za niedozwolone, obecnie jednak ukształtowała się już wyraźna linia orzecznicza, zgodnie z którą rezultatem stwierdzenia abuzywności klauzuli przelicznikowej zawartej w umowie denominowanej lub indeksowanej do waluty obcej jest orzeczenie o nieważności całego zobowiązania umownego. Nie wynika to jednak z równoległego zastosowania art. 385¹ k.c., przewidującego sankcję bezskuteczności oraz art. 58 k.c., odnoszącego się do nieważnych czynności prawnych. Przeciwnie – przyjęcie hipotez tych dwóch przepisów ma charakter konsekutywny. Zgodnie bowiem z wyrokiem TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Bank BPH, *art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie spowodowałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty*. Jeżeli zatem po wyeliminowaniu klauzuli umownej uznanej za abuzywną sąd *meriti*, dokonawszy wykładni umowy kredytu w nowym kształcie, dojdzie do wniosku, że na podstawie pozostałej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron umowy, może jedynie stwierdzić jej nieważność (zob. np. wyroki SN: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 28 lutego 2023 r.,

II CSKP 1440/22). Wyeliminowanie z umowy klauzuli przeliczeniowej skutkuje utratą powiązania umowy z walutą obcą (klauzulą ryzyka walutowego), nie jest bowiem w takiej sytuacji możliwe dokonanie koniecznych przeliczeń (zob. np. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22). W prawie polskim nie występuje bowiem wyraźna dyspozycja ustawowa, która pozwalałaby na uzupełnienie postanowień umownych pozostałych po usunięciu klauzul abuzywnych określonymi przepisami dyspozytywnymi czy wskaźnikami rynkowymi. Zgodnie z zasadą trójpodziału władz, ewentualne przyjęcie tego typu dyspozycji należy zatem do kompetencji władzy ustawodawczej, nie zaś sądowniczej. Analogiczne stanowisko TSUE zajął odnośnie do wskaźników i przeliczników występujących w innych postanowieniach samej badanej umowy. W wyroku z 21 września 2023 r., C-139/22, A.M. i P.M. przeciwko mBank S.A. Trybunał podkreślił bowiem, że *art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że postanowienie umowy, które ze względu na warunki wykonania niektórych przewidzianych w nim zobowiązań danego konsumenta należy uznać za nieuczciwe, nie może utracić takiego charakteru z powodu innego postanowienia tej umowy, które przewiduje możliwość wykonania przez tego konsumenta tych zobowiązań na innych warunkach.*

Dodatkowo należy podkreślić, że zastosowanie w takim przypadku sankcji nieważności całej umowy nie stanowi nadmiernego pokrzywdzenia banku udzielającego kredytu. TSUE podkreślał już wielokrotnie, że w związku z wykorzystywaniem przez bank nieuczciwych postanowień umownych, dyrektywa przewiduje osiągnięcie skutku prewencyjnego czyli zniechęcenie przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach niekorzystnych postanowień umownych (zob. m.in. wyroki TSUE: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10 Banco Español de Crédito SA; z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt; z 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA; z 8 września 2022 r., w sprawach połączonych od C-80/21 do C-82/21, D.B.P. Crédit hypothécaire libellé en devises étrangères oraz wyrok Sądu Najwyższego z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18). W wyroku z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22 SN podkreślił, że kontrahent konsumenta niczym by nie ryzykował, narzucając nieuczciwe

postanowienia umowne, skoro mógłby liczyć na to, że sąd uzupełni umowę przez wprowadzenie uczciwych warunków, które powinny być przez niego zaproponowane od razu.

Kolejną odsłoną odstrasżającego, prewencyjnego działania przepisów dyrektywy konsumenckiej jest stwierdzona wyrokiem TSUE z 15 czerwca 2023 r., C-520/21, Arkadiusz Szczesniak przeciwko Bankowi M. S.A., okoliczność, że *w kontekście uznania umowy kredytu hipotecznego za nieważną w całości ze względu na to, że nie może ona dalej obowiązywać po usunięciu z niej nieuczciwych warunków, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że: 1) nie stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą konsument ma prawo żądać od instytucji kredytowej rekompensaty wykraczającej poza zwrot miesięcznych rat i kosztów zapłaconych z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty, pod warunkiem poszanowania celów dyrektywy 93/13 i zasady proporcjonalności, oraz 2) stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą instytucja kredytowa ma prawo żądać od konsumenta rekompensaty wykraczającej poza zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania tej umowy oraz poza zapłatę ustawowych odsetek za zwłokę od dnia wezwania do zapłaty.*

Jedynym wyjątkiem od najczęściej orzekanej w rozpatrywanych przypadkach nieważności umowy ze skutkiem *ex tunc* mogłoby być następne wyrażenie przez konsumenta świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, która przywróciłaby mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. np. wyroki SN: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 14 czerwca 2023 r., II CSKP 1716/22). W wyroku 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak I Justyna Dziubak TSUE wskazał, że zgoda taka może być wyrażona przez konsumenta w sytuacji, gdy sąd po zbadaniu sprawy nie znajduje podstaw do utrzymania w mocy umowy, a w ocenie konsumenta orzeczenie jej nieważności pociągnęłoby za sobą niekorzystne dla niego skutki.

Ze względu zaś na to, że zobowiązanie wynikające z umowy kredytu tworzy wieloletni stosunek prawny między stronami, w Sądzie Najwyższym przyjęto zgodne stanowisko, że skuteczne powołanie się na interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. wymaga wykazania przez powoda, że wyrok wydany w tego rodzaju sprawie wywoła takie konsekwencje prawne w stosunkach między stronami, w wyniku których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie, nie będzie budziła wątpliwości, co spowoduje w konsekwencji, iż zostanie usunięta niepewność co do istnienia określonych praw i obowiązków stron oraz ryzyko ich naruszenia w przyszłości. Rozstrzygnięcie, czy zobowiązanie kredytowe istnieje usunęłoby niejasność, czy na stronach ciąży dalej obowiązki wynikające z umowy kredytu np. spłata rat. Dlatego wątpliwości nie budzi możliwość stosowania powództwa z art. 189 k.p.c. obok lub w miejsce roszczenia majątkowego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 12 stycznia 2022 r., II CSKP 212/22; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22; z 18 maja 2022 r., II CSKP 1030/22).

W sprawach dotyczących kredytów frankowych SN wydał również kilka istotnych uchwał. W uchwale z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 SN przesądził, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu. Na tle tej uchwały pojawiły się wątpliwości związane z możliwością zastrzeżenia przez bank zarzutu zatrzymania. Sąd Najwyższy doprecyzował już jednak, że choć co do zasady skorzystanie z tej instytucji prawnej jest możliwe również w odniesieniu do roszczeń wynikających z kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej, to jednak *jeśli obie wierzytelności istnieją i są jednorodnizajowe (obie strony są zobowiązane do wzajemnego spełnienia świadczeń pieniężnych), to w Kodeksie cywilnym przewidziano dalej idącą instytucję, a mianowicie potrącenie wzajemnych wierzytelności (art. 498 i nast. k.c.). Wówczas nie zastrzega się prawa zatrzymania ze względu na możliwość skorzystania z instytucji potrącenia.*

Skarżący nie przedstawił zatem nowych problemów prawnych, które nie były jeszcze do tej pory przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. Nie wskazał też argumentów przekonujących do jej zmiany.

Z tej przyczyny Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 i 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi do rozpoznania, o kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnął zaś na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

AD
a!